

de tweede helft van Juni. Ze hadden geen van allen een volledig zwarte kop, maar waren op het voorhoofd nog vlekkelig wit. Verder leken ze sprekend op een vogel in eerste winterkleed. Spoedig hierna ruien ze naar het tweede winterkleed. De staartband en de vleugelstreep verdwijnen langzamerhand. (Fig. 4, c en d). Het tweede winterkleed lijkt veel op het volwassen winterkleed, alleen is de vleugelonderkant licht grijs. De boven-

Fig. 5. Zwemmend dwergmeeuwje in eerste winterkleed.

kant van de vleugels is meeuwblauw met een wit achterrandsje. (Fig. 1). Aan het eind van de tweede winter schijnen de dwergmeeuwen

geen zwarte kop te krijgen. Onze tweedejaars vogels van Juni en later

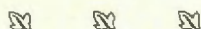

Fig. 6. Volwassen dwergmeeuw in zomerkleed.

hadden ten minste een gewone, vlekkelige winterkop. In de loop van de zomer krijgen ze nu zwarte vleugelonderkanten; de kop blijft groezelig. Hun kleed is daarna niet meer te onderscheiden van het volwassen winterkleed. Pas in het hierop volgend voorjaar, als ze haast drie jaar oud zijn, krijgen ze hun eerste prachtkleed: pikzwarte kop en rose aangelooopen flanken en onderkant.

Den Haag, najaar '33.

L. TINBERGEN.

OVER DEN HOLLANDSCHEN NAAM DER ASCIDIEN.

Wanneer men voor het eerst den Hollandschen naam *zakpijpen* voor de welbekende groep der tot de Manteldieren behorende Ascidiën hoort, doet deze naam zóó on-Hollandsch aan, dat men onmiddellijk geneigd is hem, als een min of meer ongelukkige vertaling, waarschijnlijk uit het Duitsch, te beschouwen en liefst niet te gebruiken.

En toch is het een echte Hollandsche naam en werd hij aan deze groep gegeven door dengene, die haar ook den Latijnschen naam van Ascidiën schonk! Het was onze Zeeuwsche landgenoot JOB BASTER¹⁾, die in zijn welbekende *Natuurkundige Uitspan-*

1) Dr. JOB BASTER was een reeds in zijn tijd beroemd med. doctor en schrijver over natuur- en geneskundige onderwerpen. Hij werd te Zierikzee geboren den 2en April 1709, studeerde te Leiden, oefende de praktijk uit in zijn geboorteplaats, waar hij woonde aan de Oude Haven, Noordzijde, nu A 345, en stierf den 6 Maart 1775.

Hij was een leerling van BOERHAVE, bevriend met LINNAEUS en andere beroemde tijdgenooten, met wie hij een uitgebreide correspondentie in vele talen voerde. Zijn vriend HANS SLOANE bewerkte in October 1737 zijn benoeming tot lid der *Royal Society* te Londen, waarvan SLOANE toen voorzitter was en in welke *Philosophical Transactions* BASTER verschillende artikelen publiceerde. Zijn verdere publicaties vindt men in de *Acta physico-medica sive Ephemerides Norimb.*, in de *Werken der Holl. Mij. van Wetenschappen* en in de *Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap*. Behalve enkele vertalingen, schreef hij bovendien nog zijn *Opuscula subseciva, de animalibus et plantis*, 1752, die in 1762 in het Hollandsch werden uitgegeven als: *Natuurkundige Uitspanningen* en waaraan wij onze tekst en figuur ontleenden. Zijn portret vindt men nergens vermeld.

Voor zijn levensbeschrijving zie men o.a.:

J. DE KANTER, *Levenschets van wijlen Dr. Job Baster*, in: de *Vriend des Vaderlands* 1831, 5e deel, no. 2, p. 125—138.

F. NAGTGLAS, *Job Baster, een geleerde Zeeuw* . . . , Middelburg 1875.

P. D. DE VOS, *De Vroedschap van Zierikzee* . . . , Middelburg 1931, p. 207 en 213—215.

ningen, II, Haarlem, 1760, p. 97, zegt, onder het hoofdstuk: *Over de Zak-pijp of Ascidium*: „Aan de deuren van sommige Zassen en Sluizen in dit Eiland, voornamentlijk die in het Dijkwater gelegen zijn, vind men gedurende de Zomer een soort van Dieren, die ik tot nog toe in geen Autheur beschreven vinde.

„Het behoort, volgens het Systema van Linnaeus, tot de tweede verdeeling, van de zesde classis der Dieren, door hem genoemd *Mollusca*: dog dit is, onder de veertien soorten, die zijn Edl. optelt, niet genoemd of beschreeven.

Fig. 1. Kolonie van *Molgula manhattensis* (de Kay), uit de voormalige Zuiderzee (op natuurlijke grootte). (Uit Sluiter, *Tunicaten*, in: *Flora en Fauna der Zuiderzee* 1922 p. 423).

„Ik neeme derhalve aan mij de vrijheid, om het een Zak-pijp of *Ascidium* te noemen, dewijl het met dat blaas-instrument veel overeenkomst heeft”.

Slaat men de oude woordenboeken bij dit woord *zakpijp* op, dan blijkt, dat in dien tijd de naam *zakpijp* minstens even gebruikelijk, zoo niet gebruikelijker was, dan het woord *doedelzak*, waar men tegenwoordig de voorkeur aan geeft.

In de Latijnsche uitgave van genoemd werk van Baster, die als *Opuscula Subseciva* het licht zag, vindt men op blz. 85 van deel II hetzelfde: „Liceat ergo mihi *Ascidii* nomine hoc insignire animalculum, quod *Ἀσχιον* sive *Utriculo* haud absimile est”.

Naar Baster was het, dat Linnaeus in de XIIe editie van zijn *Systema Naturae* van 1767 den naam *Ascidia* gebruikte voor de 6 soorten van Manteldieren, die hem toen bekend waren. Eén dezer soorten: *Ascidia intestinalis*, identificeert hij, met een

vraagteeken, met Baster's diertje. Gmelin, die de XIIIe uitgave van Linné's *Systema Naturae* verzorgde, liet het vraagteeken weg. Sindsdien werd het dier onder den soortnaam *intestinalis* bekend en het werd later tot het geslacht *Ciona* gerekend.

Volgens R. T. Maitland (Determinatie der Dieren, beschreven en afgebeeld in de werken van Job Baster en Martinus Slabber, in het Tijdschrift der Nederlandsche Dierkundige Vereeniging 1876, 1e serie, deel 2, p. 7) zou het *Phallusia ampulla* Lam. moeten zijn.

In zijn verhandeling over de terminologie der Ascidiën (Zool. Annalen 3, 1908, p. 12) rekent Hartmeyer de soort tot *Ciona intestinalis*. In deel I van de Ascidiacea der Danish Ingolf Expedition (Copenhagen, 1923, p. 56) wordt Baster's dier mét die soort en vele anderen tesamen vereenigd onder den naam *Molgula manhattensis*

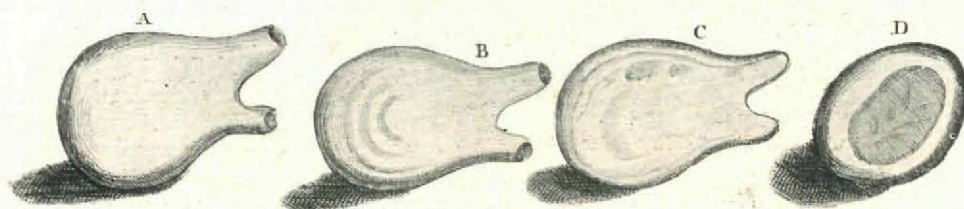

Fig. 2. Deel van Tab. X uit: Job Baster, *Natuurkundige Uitspanningen*, Tweede stukje, Haarlem 1760.

„Fig. V: Een Dier dat ik *Ascidium* of *Zakpijp* noem, 't welk men des zomers veel aan de deuren van de Sluizen in het Dijkwater alhier vastgehegt vind.

A.: Een *Ascidium*, zoo als de zelve gemeenlijk gevonden worden.

B.: Een diergelijke, dog door wiens heldere huid, mentegen den dag eenige ingewanden kon zien.

C.: Een diergelijke in de lengte opengesneden, dog van welke, zelfs met het vergrootglas, van deszelfs ingewanden niets bescheidens te zien was.

D.: Een diergelijke dwars of volgens de rondte opengesneden.”

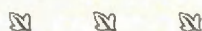
(de Kay) door dienzelfden auteur. De uitvoerige synonymenlijst daar doet ons zien, hoe verward de nomenclatuur van deze blijkbaar zeer variabele soort wel is. Zoo wordt de naam *Ascidia ampulla* Bruguière (waaraan Maitland's naam *Phallusia ampulla* Lam. ontleend is) met een dubbel vraagteeken voorzien. Vermoedelijk berustte Maitland's opgave echter op een vergissing en bedoelde hij eigenlijk *Ascidia ampulloides*, den naam, waaronder van Beneden in 1846 (*Mém. Acad. Belg.* XX p. 59) de soort van Ostende bekend maakte, een naam, waaronder het dier zeer langen tijd bekend gebleven is, zij het onder verschillende geslachtsnamen (*Phallusia*, *Cynthia*, *Gymnocystis*, *Molgula*) en waaronder het onder anderen ook verschijnt in Sluiter's bewerking der Zuiderzee-Tunicaten (*Flora en Fauna der Zuiderzee*, 1922 p. 422). Ook deze soort rekent Hartmeyer echter tot de eene variabele groote verzamelsoort, die zoowel uit Europa als uit Amerika bekend is en die hij, zij het tot zijn spijt, den minder bekenden maar oudsten naam moest toekennen, gelijk reeds gezegd: *Molgula manhattensis* (de Kay). Omtrent Baster's dier zegt Hartmeyer het volgende (p. 61): „Man hat versucht, Baster's *Ascidium* als unsere Art (*Molgula manhattensis* de Kay) zu deuten. In der Tat sprechen die Figuren in Baster's Werk

sehr zu Gunsten einer solchen Deutung. Die Geschichte der Art liesse sich dann rückwärts bis in das Jahr 1760 verfolgen und die *Molgula manhattensis* würde zu den am längsten bekannten Ascidien gehören".

De soort is nu ten slotte dus bekend van de Europeesche Westkust, van Spanje tot de Noordkaap, de Moermankust en de Witte zee, en van de Amerikaansche Oostkust. Gelijk gezegd, beschreef Sluiter haar in de Zuiderzeemonographie als bekend van Hoorn, Enkhuizen en Ostende, maar als nog onvermeld voor de Noordzeekusten. Als Hollandsche naam noemt hij slechts *zeedruif*.

Wij kunnen dus nu met trots constateeren, dat de naam *zakpijp* wel degelijk een echte Hollandsche naam is voor deze dieren, ja de oudste en eerste Hollandsche naam, en dat van deze de oudste wetenschappelijke Latijnsche naam *Ascidium* slechts een vertaling is!

Dr. H. ENGEL,
Zoologisch Museum Amsterdam.

ENKELE OPMERKINGEN OVER DE PLANTENGROEI IN DE OMGEVING VAN DEVENTER.

De omgeving van Deventer is rijk aan natuurschoon, en het landschap biedt een buitengewone afwisseling. Daar is de rivier de IJssel, met de oude rivierlopen, de wielen, het buitendijsch land, de rivierklei met weiden, akkers, loofbosschen en boomgaarden; er is zandgrond met bouwland, heide en naaldhout, er zijn moerassige plekjes, poelen, plassen, beekjes en kanalen, kortom er is een verscheidenheid in stoffeering als bij weinig andere plaatsen in Nederland. En niet alleen is het landschapsschoon vol variatie, maar ook de rijkdom aan plantensoorten is buitengewoon groot. Laat ik U enkele voorbeelden geven van meer of minder zeldzame planten uit onze omgeving: we hebben een laan, waaraan de boschpaardenstaart groeit; in twee bosschen staat de gebogen beukvaren; we kennen hier de maanvaren; het muskuskruid is algemeen; heelen en kandelaartje komen, en dan vaak tezamen, voor; in een der plantsoenen groeit de vastwortelige helmbloem, ook de holwortel bloeit in 't voorjaar in de buurt; op de kleiweiden en in 't kreupelhout staat de kaardebol; de gewone sleutelbloemen kleuren in 't voorjaar hier en daar de weiden geel; in September schieten op enkele plaatsen de tyllozen in tallooze exemplaren op; we hebben hier Karthuizer anjer, duizendguldenkruid, slanke sleutelbloem, stofzaad, muizenstaartje, zevenster, knopkruid, heksenkruid, eenbes, aronskelk, dennenorchie . . . Zoo zou ik verder kunnen gaan, maar liever dan u een dorre opsomming te geven neem ik U mee naar enkele plekjes in de buurt van onze stad, die in deze rijke omgeving nog uitmunten door een veelheid van merkwaardige en zeldzame planten.

Ergens ten noorden der stad ligt aan een schilderachtigen landweg een moerasje,